

Jäljennös, väärennös ja vuorotellen kumpaakin

Maalauksista tehdään jäljitelmiä, tutkintotodistuksista valokopioita ja postimerkeistä uusintapainoksia. Kaikista tehdään myös väärennöksiä. Rajaviivaa kahden välissä selvitetään seuraavassa. Mitä oikeastaan tarkoittaa, kun puhutaan postimerkkiväärennöstä?

Aitoja ei riitä kaikille

Gunnar Berndtson osasi maalata tauluja. Suomen maalaustaiteen kultakaudella 1800-luvun lopulla oli monia taitavia maalareita, ja Berndtsonin pikkutarkka maalaustyyli on erityisesti mieleeni. Vuonna 1893 vähän ennen kuolemaansa valmistunut, tunnelmaa tihkua *Kesä* on Turun taidemuseon kokoelmissa.

Museossa ja sen verkkokaupassa on myytävänä tuota Berndtsonin taulua julisteena, joka on alkuperäistä hiukan suurempi. Hinta on kuusi euroa. Vuonna 1998 ilmestyneessä kirjassaan *Gunnar Berndtson – Salonkimaalari* museon silloinen johtaja Berndt Arell ja amanuenssi Christian Hoffmann kirjoittavat, että *Kesä*-maalauksesta painettiin reproduktioita jo taiteilijan elinaikana.

Gunnar Berndtson syntyi samana vuonna 1854 kuin toinen kultakauden mestari Albert Edelfelt. Tämän maalaama muotokuva Louis Pasteurista on monissa postimerkeissä kuva-aiheena, kopion taulusta hän maalasi Helene Schjerfbeckin avustuksella. Berndtson ja Edelfelt olivat ystävyksiä jo kouluaikana, ja myöhemmin myös samassa suvussa sitä kautta, että Berndtson ja Edelfeltin vaimo Ellan de la Chapelle olivat keskenään serkuksia.

Ostin posterin parikymmentä vuotta sitten, teetätin prameat kullankäiset kehykset ja pidän vieläkin seinällä. Joku vieras on mennyt lankaan ja ehkä kokenut tulleen melkein petetyksi, kun totuus on paljastunut. Seinällä on toinenkin mutta paljon pienempi ”taideväärennös”, se on kanadalaisen taiteilijan. Siihen olen tehnyt itse kehykset uudenvuoden rakettien laukaisukepeistä, ja se näyttää siltä mitä onkin.

Maalaus voi olla kerrallaan vain yhdessä paikassa, joko museossa kaikkien nähtävillä, yksityiskokoelmassa tai muualla. Postimerkkejä on yleensä enemmän kuin yksi kutakin, mutta ne voivat olla niin kalliita, että vain harvalla on varaa lähteä kilpailemaan. Kopioiden eli jäljennösten tai jäljenteiden tekeminen on tapa ratkaista niukkuuden ongelma.

Syynä jäljennöksen hankkimiseen voi myös olla, että murtovarkaan pelossa ei uskalla säilyttää kotonaan aitoa taikka hallussapito on laitonta. Pistoolia ei saa pitää ilman aseenkantolupaa eikä ainakaan ladattuna tyynyn alla. Ostin 1980-luvun alussa replikan amerikkalaisesta Colt Government .45 -pistoolista. Se on aidonoloinen, painaa melkoisesti ja soveltuu lipsharjoitukseen.

Vapaan maan entisöijät

Jokainen saa tehdä omille postimerkeilleen mitä haluaa. Päikkönelilön voi leikata kahteen osaan ja toisen polttaa poroksi, todistajien läsnä ollessa, jos arvelee hinnan näin nousevan. Päiköistä voi sitten ottaa valokopion kopiokoneella ja tehdä lisää kopioita

monistuskoneella. Nykyään kaiken tekee monitoimilaite, jolla saa myös skanneja, ja niitähän on helppo levittää sähköpostilla minne tahansa. Tekijänoikeuksia ei saa loukata, jottei syyllisty piraattikopioiden valmistamiseen.

Romanian vuoden 1906 hyväntekeväisyysarjoilla esiintyy paljon väärennteitä. Ensimmäisessä sarjassa Romanian kuningatar, kirjailijanimeltään Carmen Sylva kehää rukilla. Kuvan vasemmanpuoleinen merkki on todennäköisesti aito, väärenneessä viiva ROMANIA ja POSTA -sanojen välissä puuttuu. Katsoin vanhaa Michel 2006/07 -luetteloa ja havaitsin yllättävän seikan: merkkikuva on siinä väärenneestä. Michelin viikoittain päivitetystä online-versiossa kuva on viivan kanssa ja perustuu ainakin tämän puolesta aitoon merkkiin.

Isohampaaiset 1860-luvulta ovat niin herkkiä rikkoontumaan, että on pieni ihme löytää pestynä täysihampainen täydellinen. Houkutus on suuri korjata rikkinäisiä. Korjaaminen on Turun murteessa *Kummottos*-sanakirjan mukaan repareerausta, ja kun työ on valmis niin sanotaan, että postimerkki on reeras.

Kahdesta sopivalla tavalla risasta isohampaisesta saa yhden ehjän, kun siirtää hampaita päittäin ja liimaa paikoilleen. Tämä olisi lääketieteen kielellä transplantaatio, ja jos tekee hampaan itse niin se olisi implantaatio.

Olen korjannut kerran postimerkin. Ostin aikoinaan itävaltalaisen 50 kreutserin kaksoiskotkamerkin, ja kun aloin kiinnittää kansioon yksi kulma irtosi. Leikkasin liimakkeesta kapean suikaleen, liimasin huolellisesti kulman kiinni, ja päällisin puolin sain vian näyttämään taittumalta. Katsoin tätä kirjoittaessa kokoelmaani, ja yhä näytti kulma olevan jäljellä.

Tilanne on kokonaan toinen, jos myyn merkin nettihuutokaupassa, jätän kertomatta

korjauksen, ja joku erehtyy ostamaan pelkän kuvan perusteella.

Vesileimoissa on sama ongelma. Ostin kerran Huutonetistä vaihtokaverille Saarisen mallin kolmen markan merkin ilman vesileimaa ja ilmeni, että se olikin vesileimainen. Sattui, että heti perään kävi samalla tavalla eräässä postimerkkihuutokaupassa, kummassakin palautus hyväksyttiin. Kolmannella kerralla onnistui.

Maalauksen, rakennuksen tai muun restaurointi eli entisöinti tai entistys on sen saattamista alkuperäiseen tai sitä muistuttavaan asuun. Konservoinnissa kohde koetetaan saada pysymään alkuperäisessä asussaan. Edellisessä tapauksessa reikä maalauksessa paikataan ja jälkimmäisessä merestä nostettu laivanhylky käsitellään niin, ettei se ala lahota. Näiden määritelmien mukaan itävaltalaisen merkin korjaus oli yhtäaikaa kumpaakin.

Kahdenlaista väärää

Tehdään ajatusleikki. Keräilijä leikkaa huutokauppaluetteloista, karamellipapereista ja ties mistä hammastamattomien postimerkkien kuvia ja järjestelee ne kansioonsa. Hän myy kokoelman myöhemmin muutamalla eurolla.

Ostaja tietää varsin hyvin mitä on ostamassa, mutta näkee tilaisuuden ja myy muutamia kuvia aitoina eteenpäin. Aikanaan näiden ostaja huomaa tullessaan huijatuksi, kertoo suoraan ja rehellisesti kolmannelle ostajalle, tämä taas petkuttaa ja niin edelleen. Postimerkki näyttäisi olevan vuorotellen kopio ja väärenne sen mukaan, mitkä ovat kulloisenkin myyjän aikeet ja tekemiset.

Kielitoimiston sanakirjan mukaan väärentäminen on valmistaa tai tehdä petostarkoituksessa jotakin epäaitoa. Väärennös on väärennyksen tulos, esimerkkeinä mainitaan väärennetty asiakirja, seteli ja postimerkki. *Filatelian sanastossa* filateelinen väärenne on filateelisen kohteen tai sen osan jäljentäminen keräilijän vahingoksi petostarkoituksessa. Väärenneessä ei siis ole kysymys vain siitä, että kohde on väärä. Myös jonkun ihmisen pitää tehdä väärää. Määritelmiä on aihetta katsoa tarkemminkin.

Muistoarkin kääntöpuolella on teksti, jonka mukaan soikiomerkkien jäljenteet on painettu offsetmenetelmällä. Ilman tätäkin keräilijän on oltava umpitietämätön, jos menee ostamaan muistoarkista tehdyn leikkeen aitona soikiona. Koko 20000 kappaleen painos myytiin loppuun. Vuoden 1956 jälkipainokset eli jälkipainamat on myös painettu Suomen Pankin setelipainossa, ja niissäkin on vesileima, toinen soikioista on isohelminen. Noin 1500 sarjan painos toimitettiin yksittäisiin kappaleisiin leikattuna.

Jäljenteen ja väärenteen häällyvä ero

Väärennöksen määrittely on hankalaa. Yhtenä perusteena on sen alkuperäisen tekijän aikomus. Posti- ja propagandaväärenneet ovat tästä selviä esimerkkejä. Myös setelien jäljentäminen aidonnäköisiksi on aina väärentämistä, koska on kaukaa haettava, että joku tekisi jäljennöksiä vain omaksi ilokseen. Rahanväärennyksestä voi joutua rikoslain mukaan kymmeneksi vuodeksi vankilaan.

Väärenteen voisi koettaa määrittellä erotuksena jäljenteestä sen perusteella, miten

tökerösti tai taitavasti se on tehty. Väärenneet muodostavat tavallaan jatkumon. Jos joku printtaa netistä sata postimerkkiä ja onnistuu myymään tulosteita hölmöille, niitä ei ole tarkoituksenmukaista luetteloida väärennekäsikirjoihin. Ostajilta on vaadittava perustietoja, eikä heitä ole aihetta suojella liikaa, jotta kannustimet toimia huolellisesti ja ottaa selvää asioista säilyvät. *Caveat emptor*, ostaja varokoon.

Toisessa ääripäässä ovat vaaralliset väärenneet. Sellaisten tekijöistä mainitaan aina ensimmäisenä Jean de Sperati. Kalle Vaarnas kertoo kirjassaan *Filatelian taito* värikkäällä kielellään tästä väärennystaiteen ylivoimaisesta mestarista, jonka konnuuteen erikoistuntijatkin liukastuivat ja nyrjäyttivät kansainvälisen maineensa. Kaikkein vaarallisimpia ovat arvokkaista merkeistä tehdyt taitavat ja usein esiintyvät väärenneet, joiden kohdalla taloudellisen tappion todennäköisyys on suuri.

Jos kokoero on riittävän suuri, ”sokea Reettakin” osaa erottaa jäljitelmän aidosta. Suomalaiset minikokoiset leikkimerkit ovat laatikosta, jonka kannessa lukee ”Suomen lasten posti. Post för finska barn”. Sune Backlund kertoo tästä kivan tarinan joululta 1948 *Filatelistissa* 2/2014.

Sperati merkitsi ainakin osaan tuotteistaan niiden taakse sanan facsimile, mutta kirjoitti sen lyijykynällä. Rehellinen tekee merkinnän pysyvällä tavalla ja jopa merkin kuvapuolelle. Jäljennöksen voi tehdä aitoa pienempään kokoon tai, niin kuin Berndtsonin taulun julisteessa, sitä suuremmaksi. Näyttelykokoelmissa sovelletaan samaa ajatusta. Joskus on

tarpeen näyttää leimojen tai muun vuoksi postilähetyksen kääntöpuoli, ja silloin on valokopion oltava vähintään 25 prosenttia alkuperäistä pienempi tai suurempi.

Faksimile eli näköispainos tulee latinan kielestä. Kantasana on *facere* eli tehdä, ja *facsimile* on sanatarkasti 'tee samanlainen'. Samalla periaatteella on muodostettu Vademecum-suuveden nimi, *vade mecum* 'kulje kanssani'. Faksi eli telekopio on *facsimile*-sanan lyhentymä, ja *facit* on taivutusmuoto 'hän tekee'. Ruotsin kielessä *facit* tarkoittaa ratkaisua, tämän niminen postimerkkiluettelokin on olemassa. Romanian kielessä *face* on 'tehdä' ja verbin taivutusmuoto *facere* on kuvan postimerkillä ylempänä. – Tälle kerralle taisikin jo tulla kieliä tarpeeksi!

Länsi-Saksan 16 merkin numerosarja on Michelissä postituoreena 2200 euroa. Eniten maksaa korkein 90 pfennigin arvo, jonka hinta leimattuun nähden on uskomaton 150-kertainen. Painos oli noin 60 miljoonaa. Vuoden 1982 näköispainoksessa faksimile lukee sekä merkkien etu- että takapuolella, oikealla aito merkki leimattuna.

Väärenneistä saa erikoisen kokoelman

Kerään koko maailmaa, ja postimerkkiväären-teisiin perehtyminen on tehtävän mahdotto-muuden vuoksi jäänyt vähäiseksi. Leimavää-renceistä en tiedä oikeastaan mitään. Erikois-keräilijälle väärenneiden tuntemus on välttä-mätöntä, jotkut perehtyvät aiheeseen vielä tarkemmin, ja parhaat pätevöityvät aitoutta-jiksi.

Väärenneitä saatetaan erityisesti kerätä ja laatia niistä kokoelmia. Postimerkinäytte-lyissä tällaisten arvostelussa on käytettävä tavallaan käänteistä menetelmää ja selvitettävä, ovatko kaikki vääriksi ilmoitetut tosiaan vääriä vai onko joku oikea livahtanut

sekaan. Myös on varmistettava, että Speratin, Fournierin ja muiden tekemiksi merkityt ovat aitoja väärenneitä.

Mieleen on jäänyt Turun Postimerkkiker-hon kevään 1966 kerhonäyttely, jossa oli Jukka Fredmanin Eesti-kokoelma pelkästään väärenneitä. Pöytänäyttely järjestettiin Turun yliopiston luonnontieteiden talon aulassa. Se avattiin pääsiäissunnuntaina kello 12 ja menimme sinne rakennustöihin aamulla isän kanssa Arne Siivosen Roverilla. Fredman oli näyttelytoimikunnan puheenjohtaja, Niilo Hurme toimi viimeistä vuotta kerhon puheenjohtajana.

Siivonen kävi meillä joskus kylässä, ja minun piti päästä mukaan tutkimaan postimerkkejä. Isä poltti vihreää norttia ja myös Siivonen oli tupakkamiehiä. Työhuone, pikkuhuoneeksi kutsuttiin, oli paksuna savusta, pikkupojan silmiä kirveli, ja äiti kävi laittamassa oven kiinni, ettei katku leviä koko taloon. Siihen aikaan ei vielä tiedetty passiivisen, tuskin oikein muunkaan tupakoinnin terveyshaitoista.

Uusistakin postimerkeistä tehdään filatelisiä väären-teitä. Aito merkki vasemmalla on vuodelta 1962, luetteloarvoltaan viisi euroa. Sain väärenneen kauan sitten vaihdossa ja olen pitänyt kokoelmassa kuriosi-teettina, asianmukaisesti merkittynä. Väärennettä esiintyy nelilöleimattuna.

Vahingollisia filatelialle

Väärenneisiin on aihetta suhtautua kielteisesti, oli muoto mikä hyvänsä. Niiden tekijän aikomus voi olla sinänsä viaton tai teko harkitsematon, mutta eteenpäin lähtiessään feikit muuttuvat toiseksi. Asiaa ei muista pian itsekään, varas vie tai perikunta myy muun tavarahan joukossa.

Väärenneistä saatetaan kirjoittaa niiden tekemisen aikoihin postimerkkilehdissä. Ajan mittaan kirjoitukset unohtuvat, tulee uusia

keräilijöitä, ja ulkomailla tiedetään alun alkaen vähemmän.

Väärenteiden tekeminen luo niille kysyntää ja laajentaa markkinoita, koska ostajat ottavat riskejä, vaikka tietävät väärenteen mahdollisuuden. Huijarit ostavat markkinoilta väärenteitä pelkästään sen takia, että myyvät eteenpäin aitoina tai muka tietämättömänä asiasta. Aidot valikoituvat pois markkinoilta, ja väärenteet syrjäyttävät sen, mitä keräilijät haluavat kokoelmiinsa.

Filatelian sanaston mukaan filateelinen väärenne on filateelisen kohteen tai sen osan jäljentäminen keräilijän vahingoksi petostarkoituksessa. Määritelmää voisi ehkä laajentaa niin, että vilpin kohteena ei ole vain yksittäinen keräilijä vaan koko keräilijäyhteisö.

Julkaistu: *Abophil* 2/2018